

SISEMAJANDUSE KOGUPRODUKTI ARVESTUS JA SELLE REVISJONID

Tõnu Mertsina

SISSEJUHATUS

Üha enam lõimuvas maailmas on oluline, et erinevate riikide majandusarengut iseloomustav statistika oleks riikide vahel võrreldav. Selle tagab rahvamajanduse arvepidamise süsteem (*System of National Accounts* 1993 – SNA 93), mille alusel on omakorda koostatud Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteem (*European System of Accounts* 1995 – ESA 95). Rahvamajanduse arvepidamise süsteem hõlmab mõisteid, klassifikaatoreid ja arvestusreegleid. Kui SNA 93 on soovituslik, siis ESA 95 põhimõtete rakendamine on Euroopa Liidu liikmesriikidele kohustuslik. Et Eesti Statistikaamet (Statistikaamet) on Euroopa statistikasüsteemi osa, peame me tagama oma arvestusmetoodikate kooskõla kogu Euroopat puudutavate metoodikate ja arvestuspõhimõtetega. Statistikaamet koostab rahvamajanduse arvepidamise statistikat ESA 95 alusel alates 1996. aastast.

Kuna SNA 93 töötati välja juba üle kümne aasta tagasi, alustas ÜRO Statistikakomisjon 2003. aastal selle uuendamist. Eesmärk oli viia arvestus vastavusse muutunud majanduskeskkonna ning tarbijate vajadustega. Samas peab säilima SNA kooskõla Rahvusvahelise Valuutafondi maksebilansi koostamise käsiraamatu jt rahvamajanduse arvepidamises kasutatavate käsiraamatutega. SNA käimasolev revisjon puudutab peamiselt mittefinantsvarasid, valitsemissektorit, finantsinstitutsioone ja -instrumente ning maksebilanssi. Uuendatud SNA 93 ehk SNA 93 rev. 1 plaanitakse vastu võtta 2008. aasta märtsis, kusjuures Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteemi täiendamine uue SNA alusel kestab veel vähemalt kolm aastat. Seega ei rakendu täiendatud ESA 95 eeldatavasti enne 2011. aastat. Mõistagi tähendab see siis ka Eestis kogu rahvamajanduse arvepidamise süsteemi revisjoni ning vajadusel kogu SKP aegrea ümberarvestamist.

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on kogurahvatulu kõrval rahvamajanduse arvepidamise üks peamisi koondnäitajaid. SKP (turuhindades) on residentide toodetud lisandväärtuste summa kogurahvamajanduse ulatuses, millele on lisatud netotootemaksud. Riigi residentideks peetakse üksusi, mis osalevad riigi majandusterritooriumil majandustegevuses aasta või pikema aja jooksul. Kui SKP-le lisada mitteresidentidelt saadud esmased tulud ning lahutada mitteresidentidele makstavad esmased tulud, saadakse kogurahvatulu.

Rahvamajanduse arvepidamises toimuvad regulaarselt SKP ümberarvestused arvepidamise reeglistiku, määratluste ja klassifikaatorite muutumisel. Samas tehakse varasemate perioodide ümberarvestusi ka metoodika parendamisel või uue metoodika kasutuselevõtul. Käesoleva artikli eesmärk on anda **ülevaade Statistikaametis kasutatavast SKP arvestamise metoodikast ning viimastel aastatel toimunud SKP ümberarvestustest.**

SKP ARVESTUSMETOODIKA

Statistikaametis arvutatakse SKP kolmel viisil: tootmise, tarbimise ja sissetulekute meetodil.

Tootmise meetod on Eesti rahvamajanduse arvepidamises põhiline, kuna sel puhul kasutatavad andmed on SKP arvestamiseks kõige põhjalikumad.

Kaupade ja teenustega tehtavad tehingud kirjendatakse rahvamajanduse arvepidamises üldjuhul tekkepõhiselt. Turutoodangu¹ puhul ja enda lõpptarbeks tootmisel hinnatakse toodangut ja lisandväärtust alushindades² ning vahetarbimist ostjahindades³.

Rahvamajanduses tervikuna arvestatakse SKPd tegevusalade järgi institutsionaalsete sektori tegevuse kaupa, mis avaldatakse 15 tegevusalasse koondatuna. Lisandväärtus leitakse tegevusala toodangu ja selle toodangu tootmiseks vajaliku vahetarbimise vahena. Lisandväärtuse summa ei sisalda netotootemakse⁴, mida arvestatakse tervikuna kogu rahvamajanduse ulatuses. Netotootemaksude lisamisel lisandväärtusele saadakse SKP turuhindades.

Suurima lisandväärtuse osakaaluga on Eestis kinnisvara ja äritegevuse, töötleva tööstuse, hulgi- ja jaekaubanduse ning veonduse, laonduse ja side tegevusalad, mille muutused mõjutavad SKP kasvu kõige enam. Lisaks nimetatud tegevusaladele mõjutab kogulisandväärtust tänu oma kiirele kasvule olulisel määral ka finantsvahendus (vt tabel 1). Nimetatud viie tegevusala panus kogulisandväärtuse kasvu oli 2005. aastal kokku ligikaudu 79%.

Eestis klassifitseeritakse tegevusalad Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2003) järgi, mille aluseks on Euroopa Ühenduse majanduse tegevusalade statistiline klassifikaator (NACE rev. 1.1). EMTAK kooskõlas NACEga määratleb tegevusalade jaotuse, mille lõikes rahvamajanduse arvepidamist teostatakse. Praegu teostatakse arvestusi sõltuvalt näitajast kas 6, 17, 31 või 60 tegevusala järgi. Alates 2009. aastast hakatakse rahvamajanduse arvestusi tegema Euroopa Ühenduse majandustegevusalade uuendatud statistilise klassifikaatori NACE rev. 2 järgi, mistõttu muudetakse ka Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit. Uue klassifikaatori kohaselt tuleb rahvamajanduse arvepidamist hakata teostama tegevusalade lõikes üksikasjalikumalt, st vastavalt 10, 21, 38 ja 65 tegevusala kaupa.

¹ Turutoodang on toodang, mida müüakse turul majanduslikult oluliste hindadega või mida vähemalt kavatsetakse turul müüa.

² Alushind on ostjalt tootjale makstav hind, millest on lahutatud netotootemaksud.

³ Ostjahind on vahetarbimise puhul see hind, mis ei sisalda käibemaksu ega muid mahaarvatavaid makse.

⁴ Netotootemaksud on tootemaksude ja tootesubsiidiumide vahe.

Tabel 1. Tegevusalade lisandväärtuste osakaal ja kasvu mõju kogulisandväärtuse kasvule 2005. aastal (%)

	Tegevusala osakaal kogulisandväärtuses	Lisandväärtuse kasvu osakaal kogulisandväärtuse kasvus
Põllumajandus, jahindus, metsamajandus	3,5	0,7
Kalapüük	0,2	0,0
Mäetööstus	1,0	9,3
Töötlev tööstus	16,8	20,8
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	3,4	1,7
Ehitus	7,3	9,4
Hulgi- ja jaekaubandus	15,2	20,9
Hotellid ja restoranid	1,6	3,3
Veondus, laondus ja side	12,1	10,3
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	18,8	13,6
Finantsvahendus	3,8	13,2
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	5,4	1,1
Haridus	4,5	0,3
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	3,2	1,3
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	3,3	1,4
Lisandväärtus kokku	100	100

Selline muudatus tähendab põhjalikku SKP aegrea revisjoni, kuna klassifikaatorite muutmine toob endaga kaasa majandusüksuste tegevusaladesse jaotamise muutuse ja seega ka SKP ümberarvestuse. Esialgse kokkuleppe kohaselt tuleb esimene osa ümberarvestatud aegreast (kas alates 2000 või 2005) avaldada 2011. aasta septembris.

SKP arvestuse aluseks olevad tegevusalad klassifitseeritakse viie institutsionaalse sektorina⁵. Vastavalt ESA 95-le arvestatakse Eestis SKPd järgmiste institutsionaalsete sektorite kohta:

- kaupu ja mittefinantsteenuseid pakkuvad ettevõtted (lühidalt "ettevõtted");
- finantsinstitutsioonid;
- valitsemissektor;
- kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid (KTKTI);
- kodumajapidamised.

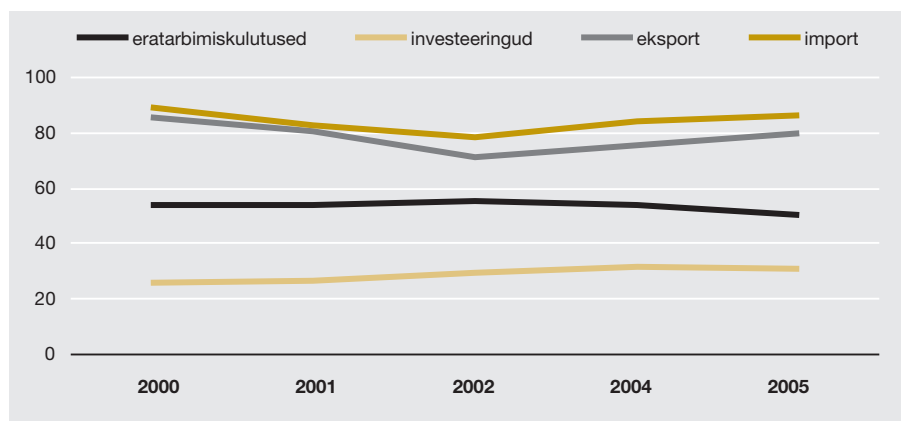
Nimetatud institutsionaalsed sektorid koosnevad residentidest institutsionaalsetest üksustest. Kõige suurema osakaaluga on ettevõtete sektor, mille lisandväärtus moodustab üle 70% institutsionaalsete sektorite kogulisandväärtusest. Märkimist väärib veel see, et ettevõtete sektori

⁵ Need viis sektorit moodustavad kogumajanduse.

osakaal on viimastel aastatel pidevalt suurenenud. KTKTI osakaal on samuti mõnevõrra tõusnud, kuid moodustab kogulisandväärtusest vaid alla 1%.

Kõik, mis rahvamajanduses toodetakse, tarbitakse kas sisemajanduses või eksporditakse. Peale Eestis toodetud kaupade ja teenuste tarbitakse siin ka imporditud kaupu ja teenuseid. Selleks, et teada residentide tarbimismahtu, arvestatakse SKPd ka **tarbimise meetodil**. Sel meetodil leitakse SKP residentidest kodumajapidamiste, valitsemissektori ja kasumitaotluseta institutsioonide lõpptarbimiskulutuste, investeeringute, varude muutuste ning kaupade ja teenuste ekspordi summana, millest on lahutatud kaupade ja teenuste import. Lõpptarbimiskulutusi ja kapitali kogumahutust põhivarasse hinnatakse ostjahindades. SKP arvestuses kajastatakse kaupade ja teenuste eksport ja import FOB-väärtuses (*free on board*), milleks on kauba või teenuse väärtus eksporditava maa riigipiiril.

Kõigi sektorite lõpptarbimiskulutuste, investeeringute ja varude muutuste summa moodustab sisemajanduse nõudluse.⁶ Kõige suurema osakaaluga sisemajanduse nõudluses on kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused⁷, mis moodustavad ligikaudu 50–55% SKPst (vt joonis 1). SKP arvestustes arvestatakse kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused residentide kulutuste järgi Eesti majandusterritooriumil ja välisriikides.

Joonis 1. Eratarbimiskulutuste, investeeringute ning kaupade ja teenuste ekspordi ja impordi osakaalude muutus SKPs aastatel 2000–2005 (%)

⁶ Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste klassifitseerimiseks kasutatakse tarbimise klassifikaatorit COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*). Valitsemissektori lõpptarbimiskulutuste arvestuse aluseks on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator COFOG (*Classification of the Functions of Government*).

⁷ Kasutatakse ka mõistet "eratarbimiskulutused".

Kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutuste osakaal SKPs on alates 2002. aastast vähenenud, seda peamiselt investeeringute (põhivarasse tehtava kapitali kogumahutuse) ning kaupade ja teenuste ekspordi ja impordi mahu kasvu tõttu. Investeeringute osakaalu tõusu taga on eelkõige ettevõtete sektori suurenenud kapitaliinvesteeringud, mis hõlmavad ligikaudu 70% kapitali kogumahutusest põhivarasse. Investeeringutegevus on püsinud aktiivne tänu intressimarginaalide alaneamisele ja välisinvesteeringute mõõdukale sissevoolule. Ühinemine Euroopa Liiduga 2004. aastal ja topeltollide kadumine Eesti ja Venemaa vahelises kaubavahetuses elavdas Eesti väliskaubandust, tuues endaga kaasa välisnõudluse kasvu ning tõstes ekspordi kasvutempot.

Tarbimise meetodil SKP arvutamine võimaldab kontrollida tootmise meetodil arvutatud SKP näitaja täpsust või ning tasakaalustada tootmise ja tarbimise meetodil arvestatud SKPd.

Põhimõtteliselt peab kogumajanduse tootmine ja tarbimine olema rahvamajanduse arvepidamises täielikult tasakaalus. Tegelikuses see aga alati nii ei ole, mistõttu SKP arvestustes esineb statistiline vahe. Statistilise vahe tekkimise põhjuseid on erinevaid, millest üheks peamiseks on see, et kvartaalse ja aastase SKP arvestus ei toimu piisavalt detailselt, toodete ja teenuste tasandil, vaid agregeeritumal kujul, toodete ja teenuste gruppide kaupa. Nii võivad tootmise ja tarbimise arvestustes tekkida erinevused.

Rahvamajanduse arvepidamises on võimalik detailset arvestust toodete ja teenuste kaupa pida pakkumise ja kasutamise tabelite (PKT) kaudu. Need on maatriksid, mis näitavad, kuidas majandusharu toodang on jaotatud tooteliikide kaupa ning kuidas kaupade ja teenuste kodumaine pakkumine ja import on jaotatud vahe- ja lõpptarbimise ning ekspordi vahel. Kasutamise tabelid näitavad ka tootmiskulude struktuuri ja tulu moodustamist majandusharuti. PKTde üheks statistiliseks ülesandeks on mitteühilduvuse leidmine andmeallikates. Erinevalt regulaarsest SKP arvestusest on seetõttu PKTdes tootmise meetodil ja tarbimise meetodil arvutatud aastane SKP omavahel täielikult tasakaalus ning statistilist vahet ei esine.

SKP arvestuse kolmas, **sissetulekute meetod**, ei ole Eestis iseseisev arvestus, vaid see leitakse tootmise meetodi põhjal. Sissetulekute meetodil arvutatakse SKP töötajatele makstud hüvitiste, põhivara kulumi, tootmis- ja impordimaksude (millest on lahutatud tootmissubsiidiumid) ja tegevuse ülejäägi summana.

Kokkuvõttes peab nii tootmise, tarbimise kui ka sissetulekute meetodil põhinev SKP arvestus vastama järgmisele võrrandile:

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) =

= toodang - vahetarbimine = lisandväärtus + netotootemaksud

= lõpptarbimiskulutused + kapitali kogumahutus põhivarasse + varude muutus + eksport - import

= hüvitised töötajatele + põhivara kulum + netotootismaksud + tegevuse ülejääk

SKP ARVESTUS PÜSIVHINDADES

Selleks, et võrrelda SKP muutumist ajas ning saada teavet selle reaalse kasvu kohta, tuleb kõrvaldada hinnamuutuste mõju. SKP reaalse kasvu hindamiseks tuleb selle komponendid arvestada baasaasta (praegu 2000. a) keskmistesse ehk püsivhindadesse. SKP püsivhindades arvestus toimub nii tootmise kui tarbimise meetodil. Sissetulekute meetodil püsivhindades arvestust ei tehta, sest selle meetodi puhul ei ole arvestuste aluseks tehingud kaupade ja teenustega, mida saaks viia baasaasta hindadesse.

2007. aastal töötab Statistikaamet välja ja võtab kasutusele püsivhinna arvestamisel aheldamise meetoodika (*chain-linking*)⁸. Selle meetoodika puhul ei ole fikseeritud baasaastat, kuna arvestusbaasina kasutatakse iga järjestikust kalendriaastat (st baasaastaks on iga aruandeaastale eelnev aasta) ning mahuindeksid arvutatakse iga aasta kohta eelmise aasta hindades. See võimaldab mõõta reaalseid muutusi täpsemalt, kuna mahumuutuste hindamise täpsus väheneb baasaastast kaugenemisel. Koos aheldamisele üleminekuga tuleb revideerida SKP püsivhinna arvestusi kogu aegrea ulatuses.

Püsivhindades arvestades eeldatakse, et toodang⁹ ja lisandväärtus muutuvad ühtmoodi, mis tähendab sisuliselt ühekordset deflateerimist ehk püsivhindadesse viimist. See tähendab, et kui hinnaindeksi alusel leitakse toodangu muutus (uue aheldamismetoodika puhul võrreldes eelmise aastaga), arvestatakse sama muutust ka lisandväärtuse puhul. Kahekordse deflateerimise puhul kasutatakse toodangu ja vahetarbimise juures erinevaid hinnaindeksid. Sel juhul võib kogutoodangu kasvu dünaamika püsivhindades erineda lisandväärtuse omast, sest vahetarbimise hinnaindeksid muutuvad erinevalt.

Ühekordset deflateerimist kasutatakse seetõttu, et vahetarbimisse arvestatud toodete osas puudub piisav detailsus. Toodangu puhul on see aga olemas. Ühekordse deflateerimise korral on probleemiks see, et kui jooksevhindades lisandväärtus deflateeritakse toodangu hinnaindeksitega ning samal ajal muutuvad vahetarbimisse arvestatavate kuluartiklite hinnad kiiremini kui toodangu hinnad, toimub püsivhindades lisandväärtuse alahindamine. Kui aga vahetarbimise sisendite hinnad kasvavad aeglasemalt, toimub püsivhindades lisandväärtuse ülehindamine. Praegu kasutatakse deflateerimisel järgmisi peamisi hinnaindeksid:

- tarbijahinnaindeksid kaubagruppide ja teenuste kaupa;
- tootjahinnaindeksid tegevusalade kaupa;
- ehitushinnaindeksid;
- ekspordi- ja impordihinnaindeksid.

⁸ Aheldamisele ülemineku kohustus on sätestatud Euroopa Komisjoni otsusega.

⁹ Toodang on rahvamajanduses kasutatav termin (*output*). Kui sellest lahutada vahetarbimine, saab lisandväärtuse.

Valitsemissektori lisandväärtus arvestatakse kulude alusel. Selle sektori SKP komponentide defla-
teerimisel kasutatakse füüsilise mahu indeksi erijuhtu, s.o töötajate arvu muutust. Mahuindekseid
kasutatakse veel mitme teise tegevusala (nt transpordi, mäetööstuse, elektrienergia-, gaasi- ja
veevarustuse) püsivhindades arvestuse puhul.

SKP REGULAARNE KORRIGEERIMINE

Tulles vastu statistikatarbijate soovile saada võimalikult vara teada eelmise kvartali SKP kasvu,
avaldatakse Statistikaamet majanduskasvu kiirhinnangu juba 45 päeva pärast arvestusperioodi lõp-
pu¹⁰. Nimetatud kiirhinnang valmib selleks ajaks laekunud andmete ning puuduolevate andmete
kohta tehtud eksperthinnangute ja prognooside põhjal. Majanduskasvu kiirhinnang arvutata-
kse vaid tootmise meetodil ehk tegevusalade ja institutsionaalsete sektorite lisandväärtuse kasvu
põhjal. Mida aeg edasi, seda rohkem ja täpsemaid andmeid saab kättesaadavaks, mis võimalda-
vad parandada SKP arvestuse kvaliteeti ning jõuda täpsema SKP väärtuseni. Seetõttu korrigeeritakse
andmete lisandumisel või juba olemasolevate täpsustumisel regulaarselt ka varasemaid
SKP arvestusi.

70 päeva pärast vaadeldava perioodi lõppu avaldatakse esialgne kvartaalne SKP täiendatud and-
mete põhjal tootmise, tarbimise ja sissetuleku meetoditel arvutatuna. Viimase kahe aasta jooksul
arvestatud majanduskasvu kiirhinnangud ja esialgse kvartaalse SKP kasv¹¹ on erinenud omava-
hel keskmiselt 0,3 protsendipunkti.

Igal aastal toimub kvartalite baasil arvestatud rahvamajanduse arvepidamise põhinäitajate korri-
geerimine ettevõtete kompleksse kalendriaasta aruande (EKOMAR) alusel, mille tulemused aval-
datakse 18 kuud pärast korrigeerimise aluseks oleva aasta lõppu. Korrigeeritakse ettevõtete fi-
nantsmajandusliku tegevuse andmeid EKOMARi vastavate näitajate ja suhtarvude struktuuri alu-
sel (vahetarbimise osakaalu põhjal kogutoodangus, maksude suhte põhjal kogutoodangusse,
omatarbeks valmistatud põhivara suhte põhjal netokäibes, kasumiprotsendi, palga jne põhjal).
2007. aastal korrigeerib Statistikaamet EKOMARi alusel 2005. ja 2006. aasta ning vastavate kvar-
talite SKP komponentide andmeid, millega tõenäoliselt muutub ka SKP väärtus nii jooksev- kui pü-
sivhindades. 2003. aasta andmete korrigeerimine EKOMARi põhjal muutis SKP suuremate kom-
ponentide, ettevõtete ja eratarbimiskulutuste näitajaid jooksevhindades vastavalt 4,4% ja 5,7%
ning püsivhindades 4,4% ja 5,9%. Uued avaldatavad andmed muudavad eelmised kehtetuks.

Koos pakkumise ja kasutamise tabelite väljatöötamisega vastavate aastate kohta avaldatakse
lõplik SKP kolm aastat pärast vaadeldava aasta lõppu.

¹⁰ Alates 2007. aastast.

¹¹ Kui majanduskasvu kiirhinnang avaldati 65 päeva ja esialgne kvartaalne SKP 90 päeva pärast vaadeldava
perioodi lõppu.

SKP ÜMBERARVESTUSED

Peale regulaarse SKP korrigeerimise on alates 2001. aastast toimunud mitmeid SKP ümberarvestusi.

SKP komponentide revisjon 2001. aastal

Esimene tervet SKP aegrida puudutav korrigeerimine toimus 2001. aastal seoses varimajanduse täpsema jaotamisega tegevusalade vahel ning finantssektori näitajate ja netotootemaksude täpsustamisega. Korrigeerimine puudutas põhiliselt tootmise meetodil arvestatavat SKPd.

Uus info raskesti mõõdetavate majanduse osade ehk varimajanduse kohta tekkis eelkõige just pakkumise ja kasutamise tabelite koostamisel. Need tabelid koostati esmakordselt 1997. aasta kohta. Võrreldes pakkumist (tootmine, import) ja kasutamist (tarbimine, eksport) tootegrupiti, oli võimalik identifitseerida statistiliste näitajate ebatäpsused, mis agregeeritumal tasandil arvestamisel välja ei paistnud.

Põhiliselt parandati tootmise meetodil arvestatud SKPd. Ettevõtete ja kodumajapidamiste sektoris oli peamine muudatus varimajanduse jaotuse täpsustamine tegevusalade vahel. Varasemates arvestustes oli kodumajapidamiste lisandväärtus ülehinnatud ning ettevõtete sektoris alahinnatud. Seega suurenes ettevõtete sektor kodumajapidamiste sektori arvel. Tegevusalade struktuuri muutustega kaasnesid muutused ka tegevusalade lisandväärtuse kasvus.

Suurenes finantsvahenduse, metsamajanduse, töötleva tööstuse ja transpordi osatähtsus; vähenes aga kaubanduse ning riigi-, sotsiaal- ja isikuteeninduse osa lisandväärtuses. Kõige radikaalsemad olid muutused finantsvahenduse arvestuses. Kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste (*financial intermediation services indirectly measured* – FISIM) arvestusmeetodika lähendati EUROSTATi juhistele. FISIMi andmete parandamine muutis finantsvahenduse tegevusala lisandväärtust, kuna FISIM on finantssektori toodangu üks põhikomponente. Siinjuures tuleb tähele panna, et antud juhul ei olnud veel tegemist FISIMi paigutamisega SKP institutsionaalsete sektorite või tarbimise komponentide arvestustesse, mis toimus 2005. aastal.

Nagu juba eespool mainitud, on rahvamajanduse arvepidamine koostatud tekkepõhiselt. Enne 2001. andmete revideerimist olid tootmise meetodil arvestatud netotootemaksud aga arvestatud kassapõhiselt. Uues arvestuses viidi netotootemaksud tekkepõhiseks, kasutades selleks maksuvõlgade muutuste andmeid ning käibemaksu ajalist korrigeerimist¹².

¹² Käibemaksu ajaline korrigeerimine tähendab seda, et ei arvestata mitte jooksva perioodi käibemaksu laekumisi, vaid seda tehakse teatud ajalise, näiteks kuise nihkega.

Tarbimise meetodil arvestatud SKPs korrigeeriti eratarbimiskulutusi ning valitsemissektori ja KTKTlde lõpptarbimiskulutusi. Valitsemissektori lõpptarbimiskulutustes põhjustas muutuse mitterahaliste sotsiaaltoetuste (Haigekassa hüvitatud ravimid, puuetega inimeste abivahendite hüvitamine jms) lisamine.

Baasaasta muutmine SKP püsivhindades arvestuses

2002. aastal toimus püsivhindades arvestuses baasaasta muutus. Varasema baasaasta (1995) asemel võeti kasutusele uus, 2000. aasta. Revideerimise tulemusel muutusid kõigi kahe meetodiga arvutatavate sektorite ja komponentide püsivhindades aegread ja kasvunäitajad. Kuni 2001. aastani kasutati Eestis SKP püsivhindades arvutamise puhul fikseeritud baasaastana 1995. aastat. Reeglina vahetatakse fikseeritud baasaastat iga viie aasta tagant. Seega sai uueks baasaastaks 2000. Järgmiseks baasaastaks ei saa siiski 2005, kuna 2007. aastal töötab Statistikaamet välja vastava metoodika ning võtab kasutusele püsivhindades arvestused aheldamisena¹³.

Tootmise meetodil ettevõtete ja kodumajapidamiste sektorite lisandväärtuste ümberarvestamiseks 2000. aasta keskmistesse hindadesse kasutati mahuindeksite ahelmeetodit. Selle meetodi puhul eeldatakse, et uuele baasaastale eelnevate aastate ja kvartalite mahuindeksid (kasvutempo) tegevusalade ja institutsionaalsete sektorite lõikes jäävad muutumatuteks, s.t sellisteks, nagu need olid eelmise baasaasta hindade ja kaaludega.

Tarbimise meetodil arvestatud SKP komponentide rebaseerimisel¹⁴ kasutati meetodit, kus 2000. aasta arvestused viidi 2000. aasta keskmistesse hindadesse vastavate hinnaindeksitega ning varasemad aastad (1993–1999) rebaseeriti siis kehtivate kasvutempo näitajatega. Selle tulemusena muutus kaalude erinevuse tõttu SKP tarbimise meetodi komponentide kasvutempo.

SKP revisjon seoses rahvamajanduse arvepidamise metoodikale kehtestatud, ELiga ühinemise eelsete kriteeriumide täitmisega

Eestil, nagu ka teistel 2004. aastal Euroopa Liiduga (EL) ühinenud riikidel, tuli täita Euroopa Komisjoni poolt rahvamajanduse arvepidamise metoodikale kehtestatud ühinemiseelsed kriteeriumid. Nende kriteeriumide täitmisega tagati statistika täielikum võrreldavus ülejäänud ELi liikmesriikidega. Liitumiseelsete kriteeriumide hulgas oli ka nõue elamumajandusteenuste toodangu hindamiseks arvestuslikus rendiväärtuses. Vastavalt rahvamajanduse arvepidamise metoodikale jagatakse elamumajandusteenused ehk eluruumide renditeenused tegelikuks ja kaudseks rendiks. Kui tegeliku rendi all mõistetakse eluruumide renti teistele isikutele, siis arvestuslik rent tähendab väärtust, mida omanikud peaksid maksma oma kasutatava eluruumi eest, kui nad oleksid üürnikud. SKP ümberarvestused seoses arvestusliku rendi väärtusega põhinevad 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel ning spetsiaalselt uute ELi liikmesriikide jaoks välja töötatud

¹³ Aheldamisele ülemineku kohustus on sätestatud Euroopa Komisjoni otsusega.

¹⁴ Rebaseerimine on püsivhinna arvestuse aluseks oleva baasperiodi (aasta või kvartali) muutmine.

tud elamumajandusteenuste arvestuse metoodikal. Arvestusliku rendi arvutused olid peamiseks SKP taseme mõjutajaks 2004. aasta kevadel tehtud metoodikamuudatustes.

Peale kaudse rendi arvestuse toimusid metoodika muudatused ka tegeliku rendi arvestuses. Valitsemissektori tegeliku rendi arvestusse võeti sisse põhivara kulum ning kodumajapidamiste ja elamuühistute tegeliku rendi arvestus teostati 2000. aasta rahvaloenduse järgi korrigeeritud elamufondi andmetega. Muudatused kulumi arvestuses mõjutasid lisaks valitsemissektorile ka teisi institutsionaalseid sektoreid, kuna võrreldes varasema metoodikaga korrigeeriti nii hinnaindekseid (mõjutab põhivara väärtust, millelt hakatakse kulumit arvestama) kui ka põhivarade eluigasid (milline osa igal perioodil kulumisse kantakse).

Uue metoodika alusel korrigeeriti aegrida alates 1993. aastast, kusjuures SKP tase suurenes varasemaga võrreldes 5–8% (2003. a 8,3%).

Kaudselt mõõdetavate finantsvahendusteenuste (FISIM) arvestusmetoodika muutmine

2005. aastal muudeti SKP arvestuses FISIMi arvestamise metoodikat. Uue metoodika järgi tuleb FISIM jagada teenust kasutavate sektorite vahel (varem esitati FISIM ühtse eraldiseisva näitajana). Sellest lähtuvalt ei kirjendata rahvamajanduse arvepidamise süsteemis FISIMi enam tervenisti vahetarbimisena, vaid ka lõpptarbimise, ekspordi ja impordina.

FISIMi arvestusmetoodika uuenedes muutus kogu finantssektori toodangu arvestamise metoodika.

Lisaks tuleb märkida, et oluline muudatus viidi sisse ka valitsemissektori toodangu arvestuses: valitsemissektori toodangus hakati töötajate hüvitiste hulgas arvestama ka tööandjate arvestuslikke sotsiaalmakseid. See tõi kaasa lisandväärtuse tõusu jooksevhindades aastatel 1995–2002. Baasaasta lisandväärtusele lisandus nii jooksev- kui püsivhindades 213,8 miljonit krooni, mis mõjutas püsivhindade taset ning järgnevatel aastatel kasvu.

FISIMi uus arvestus muutis ajavahemiku 1993–2004 aegreas SKPd jooksevhindades -0,3% kuni +0,7% ning püsivhindades -1,0% kuni +1,0% võrra.

SKP arvestusmetoodika uuendamine vastavalt pakkumise ja kasutamise tabelite süsteemile

ELi nõuete järgi on pakkumise ja kasutamise tabelid koordineerivaks raamistikuks regulaarsele SKP arvestusele. Seetõttu uuendas Statistikaamet 2006. aastal SKP arvestusmetoodikat vastavalt pakkumise ja kasutamise tabelite süsteemile ning korrigeeris SKP arvestust alates 2000. aastast. Pakkumise ja kasutamise tabelites on tootmise ja tarbimise meetodil arvutatud aastane SKP

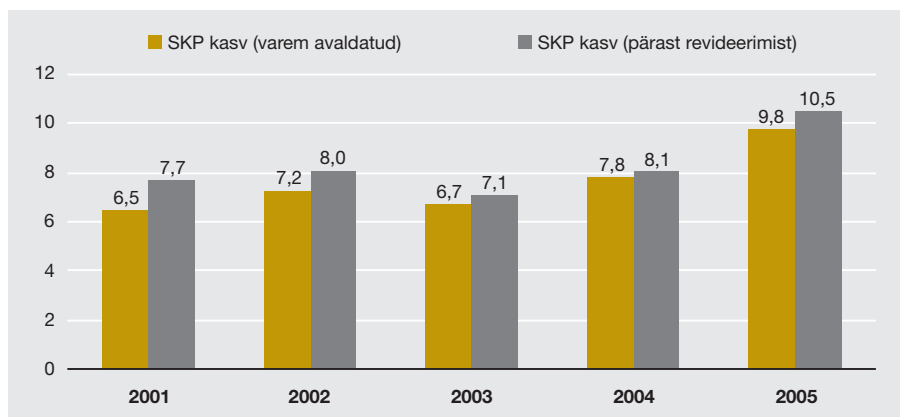
jooksevhindades (aastatel 2000–2002) täielikult tasakaalustatud erinevalt varasemast regulaarsest SKP arvestusest. Nii kaotati sellel perioodil statistiline vahe tootmise ja tarbimise meetodil arvutatud lõplikust aastasest SKPst. SKP muudatus hõlmab nii meetoodika täpsustusi kui ka täiendavate üksikasjalikumate administratiivsete andmeallikate kasutamist. Ümberarvestus puudutas rohkem või vähem kõiki SKP komponente (täpsema meetoodikakirjeldusega saab tutvuda Statistikaameti statistikaandmebaasis aadressil www.stat.ee).

Uuendatud meetoodika alusel arvutatud SKP suurenes ajavahemikul 2000–2005 võrreldes varem avaldatuga jooksevhindades 2,7–4,9% ning püsivhindades 2,7–6,0% (vt tabel 2). SKP aastakasv on võrreldes varem avaldatuga aastatel 2001–2005 püsivhindades 0,3–1,2 protsendipunkti suurem (vt joonis 2).

Suurima panuse SKP suurenemisse jooksevhindades andis kaupu ja mittefinantsteenuseid pakuvate ettevõtete sektori lisandväärtuse kasv. Peamiselt mõjutasid lisandväärtuse suurenemist meetoodilised ja sektori kaetuse muutused, st muutus tegevusaladesse kuuluvate ettevõtete koosseis ning seetõttu mõnevõrra ka institutsionaalsete sektorite struktuur.

Tabel 2. Revideeritud ja varem avaldatud SKP vahe jooksev- ja püsivhindades 2000.–2005. aastal (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Revideeritud ja varem avaldatud jooksevhindades SKP vahe (%)	2,7	3,6	3,8	4,4	3,7	4,9
Revideeritud ja varem avaldatud püsivhindades SKP vahe (%)	2,7	3,9	4,7	5,0	5,3	6,0

Joonis 2. SKP aastakasv 2000. aasta püsivhindades 2001.–2005. aastal (%)

2007. aastal korrigeerib Statistikaamet 1995.–1999. aasta aegridu uuendatud metoodika järgi. Samuti koostatakse 2007. aastal pakkumise ja kasutamise tabelid (PKT) jooksevhindades 2003. ja 2004. aasta kohta. Seejärel integreeritakse vastavad andmed rahvamajanduse arvepidamise süsteemi ja avaldatakse nimetatud aastate lõplik SKP (jooksevhindades). PKTd püsivhindades aastate 2000–2006 kohta avaldab Statistikaamet 2009. aastal ning 2010. aastal arvestatakse SKP aegread ümber vastavalt PKTdele. Alles siis on võimalik kaotada statistiline vahe SKPs ka püsivhindades arvestatuna.

KOKKUVÕTTEKS

Pärast majanduskasvu kiirhinnangu avaldamist korrigeeritakse SKP komponentide väärtust regulaarselt mitu korda, et jõuda täiendatud andmeallikate põhjal täpsema SKPni. Lisaks regulaarsele korrigeerimisele on alates 2001. aastast toimunud SKP erinevaid revisjone, kusjuures lähiajal on ees ootamas veel täiendavaid SKP ümberarvestusi.

Ümberarvestuste põhjused võib üldiselt jagada kolmeks:

- rahvamajanduse arvepidamise reeglistiku, määratluste ja klassifikaatorite muutmine (nt üleminek ESA 95-lt ESA 95 rev 1.-le, NACE rev 1.-lt rev 2.-le);
- metoodika parendamine (nt SKP revisjon seoses ELiga ühinemise eelsete kriteeriumite täitmisega);
- uue metoodika kasutuselevõtt (nt uus FISIMi arvestusmetoodika).

Arusaadavalt tekitab SKP sagedane korrigeerimine statistikatarbijatele ebamugavusi. Samas on SKP revisjonide ja andmete korrigeerimise eesmärgiks tõsta arvestuse kvaliteeti, mis muudab analüüside ja majanduspoliitiste otsuste aluseks olevad rahvamajanduse näitajad usaldusväärsemaks. Samuti on SKP ümberarvestused vajalikud selleks, et viia Eesti arvestusmetoodikad kooskõlla ELi nõuetega ning tagada parem võrreldavus teiste riikidega.